

تاریخ معماری ایران

ولفرام کلایس

ترجمه: سیدان خلیج‌نیا

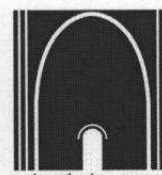
سرشناسه	: کلايس، ولفرام
عنوان و نام پديدآور	: تاريخ معماري ايران / تاليف ولفرام کلايس؛ ترجمه سامان خلج‌نيا؛ ويراستار خديجه پورزيني.
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه ميراث فرهنگي و گردشگري، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهري	: ۴۵۶ ص: مصور
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۱۲-۲۷-۴
وضعيت فهرست‌نويسي	: فيبا
يادداشت	: کتابنامه: ص ۴۲۱-۴۳۲
يادداشت	: عنوان اصلي: Geschichte der Architektur Irans, 2015
موضوع	: معماري - ايران - تاريخ
شناسه افزوده	: خلج‌نيا، سامان، ۱۳۵۷ - مترجم
شناسه افزوده	: سازمان ميراث فرهنگي و گردشگري (پژوهشگاه)، مرکز معرفي فرهنگي.
رده‌بندي کنگره	: ۲/۴۸-NA۱۴۸۰
رده‌بندي ديويي	: ۷۲۰/۹۵۵
شماره کتابشناسي ملي	: ۴۶۱۶۵۵۹

موسسه باستان‌شناسي آلمان

مرکز معرفي فرهنگي

موزه ملي ايران
National Museum of Iran

تاريخ معماري ايران

تاليف: ولفرام کلايس

ترجمه: سامان خلج‌نيا

بازيني ترجمه: صمد عليون خواجه‌ديزج

ويراستار: خديجه پورزيني

طرح و اجرا: موسسه خدمات نشر جام زرین (نشر پروژه ترجمه حسنلو)

چاپ و صحافي: کهن

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۷

قيمت: ۸۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۱۲-۲۷-۴

ناشر: پژوهشگاه ميراث فرهنگي و گردشگري

تمام حقوق براي ناشر محفوظ است.

نشاني: تهران، خيابان امام خميني، ابتدای خيابان سي تير، پژوهشگاه ميراث فرهنگي و گردشگري

دورنگار: ۰۲۱-۶۶۷۳۶۷۸۸

تلفن: ۰۲۱-۶۶۷۳۶۴۵۲

رايانه: ccp@richt.ir

تارنما: www.richt.ir

فروشگاه الكترونيكي كتاب: www.richtbook.ir

فهرست مطالب

نه		سخن ناشر
یازده		پیشگفتار
سیزده		سخن ناشر آلمانی
پانزده		مقدمه
۱		۱ تاریخ معماری ایران
۱		چشم‌اندازهای طبیعی ایران
۳		مصالح ساختمانی
۳		چوب
۵		گل (خاک رس)
۷		دیوارسازی
۹		معادن سنگ
۱۱		نشانه‌های حجاری
۱۱		معماری صخره‌ای
۳۲		کانال‌های صخره‌ای و مسیرهای آبرسانی
۳۴		آبگذرها
۳۵		گورستان‌ها و تابوت‌دان‌ها
۳۵		انواع مدفن (بدون بناهای یادبود عظیم)
۳۹		سنگ‌قبرهای قائم
۴۰		شیر سنگی و قوچ سنگی
۴۱		۲ معماری مصنوع در ایران
۴۱		هزاره‌های هشتم تا دوم پیش از میلاد مسیح
۵۳		هزاره اول پیش از میلاد مسیح
۱۱۷		معماری اشکانی
۱۲۸		معماری ساسانی
۱۵۷		پل‌های دوره ساسانی تا اوایل دوره اسلامی
۱۶۰		یادمان‌های یهودی
۱۶۱		یادمان‌های زرتشتی
۱۶۱		یادمان‌های مسیحی
۱۷۵		۳ معماری متأثر از غرب
۱۷۵		استحکامات اروپایی و الهام‌گرفته از معماری اروپایی
۱۷۸		استحکامات و دروازه‌ها در شهرسازی
۱۸۷		۴ کاروان‌سراها
۱۸۷		کاروان‌سراها و راه‌های کاروان‌رو
۱۸۷		کاروان‌سراهای کوهستانی
۱۸۹		کاروان‌سراهای حیاط‌دار

۱۹۷		کاروان‌سراهای کوچک و کوشک‌مانند	
۲۰۱		ساختمان‌های جانبی	
۲۰۶		جاده‌سازی	
۲۰۹		کاروان‌سراهای درون‌شهری	
۲۱۹		بناهای منفرد	۵
۲۱۹		مدیریت آب	
۲۲۱		پل‌ها و سدها	
۲۲۸		گرمابه‌ها	
۲۳۲		آسیاب‌های آبی	
۲۳۳		آسیاب‌های بادی	
۲۳۳		معماری بازارها	
۲۳۶		برج‌های کیوتر	
۲۳۸		خانه‌های ساخته‌شده از نی در کنار دریای خزر	
۲۴۷		معماری عصر جدید	۶
۲۴۷		معماری شهری ایران در دورهٔ اسلامی	
۲۵۵		پایگاه‌های هیئت‌های باستان‌شناسی خارجی	
۲۶۱		عمارت‌ها و قلعه‌ها	۷
۲۶۱		تخت سلیمان در دورهٔ اسلامی	
۲۶۵		کاخ‌های دورهٔ اسلامی	
۲۶۵		کوشک‌ها و باغ‌ها	
۲۸۰		کاخ‌های شهری	
۲۸۴		قلعه‌های جاده‌ای دورهٔ اسلامی	
۲۸۹		قلعه‌های حشاشین	
۳۳۵		بناهای مذهبی در دورهٔ اسلامی	۸
۳۳۵		مدارس	
۳۳۸		رصدخانهٔ مراغه	
۳۳۸		خانقاه‌ها	
۳۳۹		حسینیه و مصلا	
۳۴۲		مناره‌ها	
۳۴۳		بناهای گندپوش با طول و عرض برابر	
۳۴۶		امامزاده‌ها و بقعه‌ها	
۳۵۳		مقبره‌های برجی	
۳۶۳		پیر بکران	
۳۸۵		معماری اسلامی به صورت کلی	۹
۳۸۵		اصفهان، پایتخت صفویان	
۳۸۵		بادگیرها	
۳۸۶		کرمان: مجموعهٔ گنجعلی‌خان	
۳۸۶		مساجد ایران	
۴۱۱		معماری مدرن	۱۰
۴۱۱		یادمان‌ها و بناهای عمومی مدرن	
۴۱۲		ساختمان‌های مسکونی مدرن	
۴۲۱		منابع و مأخذ	۱۱
۴۳۳		خلاصهٔ کتاب به زبان فارسی	۱۲

سخن ناشر

فرهنگ ایرانی، فرهنگی مانا و پایدار است و سبب این ماندگاری، سه ویژگی انعطاف‌پذیری، تعامل فرهنگی و در نهایت هویت ملی است که علیرغم تنوع و تکرر موجود در جامعه‌ی امروزی به انسجام ملی کمک نموده است. شناخت فرهنگ گسترده‌ی این سرزمین کهنسال، تنها راه شناخت هویت ملی است و آن نیز عزت ملی را به همراه می‌آورد. عزت ملی از گسیختگی فرهنگی ممانعت نموده و سرانجام انسجام و قدرت ملی را فراهم می‌سازد. در ارتباط با موارد مذکور فعالیت هر پژوهشکده‌ی پژوهشگاه میراث فرهنگی بر بخشی از فرهنگ گسترده‌ی ایرانی حسب تکلیف تعیین شده بر آن، متمرکز است. عظمت این گستردگی فرهنگ و تمدن به گونه‌ای است که برای شناخت دقیق آن باید در فرهنگ کشورهای مستقل کنونی منطقه نیز تأمل نمود.

با نگرشی سریع بر اهداف تشکیل پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و در راستای تحقق آن و فراهم ساختن بستری مناسب برای ارتقای کیفی فعالیت‌های پژوهشی مرتبط و قدرت‌بخشیدن و پُررنگ‌ساختن حلقه‌های فرهنگی فراموش شده و احیای آن‌های از یادرفته‌ی این مرزوبوم و همچنین در راستای انجام ششمین وظیفه‌ی برشمرده برای پژوهشگاه، گام مصمم این است که گزیده‌ی تحقیقات به عمل آمده در هر یک از پژوهشکده‌ها به ویژه آثاری که حاصل همکاری مشترک پژوهشگاه و مؤسسات تحقیقاتی و آموزشی هم‌طراز بین‌المللی است، به صورت ممکن به نشر درآید که ماحصل آن طبقه‌ای است ای‌کابرستی کردن دانش به منظور رفع نیاز جامعه و تحقق اهداف برنامه‌ی راهبردی پژوهشگاه در راستای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران.

از سوی دیگر اذعان می‌نماییم پژوهش‌های علمی و مینای پیشرفت و توسعه‌ی مستمر و پایدار در جامعه‌ی امروزی و به بیان ساده اصل حاکم بر جوامع قرن بیست و یکم است؛ لذا ای‌ایجاد برآیند حاصل از نتایج و تحلیل یافته‌های مرتبط با آن، تدوین و انتشار یافته‌ها و دانش مرتبط با آن و مستندات مربوط می‌تواند عامل مؤثری برای شناخت وضعیت حاضر و ابزاری برای بهینه ساختن برنامه‌های در دست انجام و نیز راهنمایی برای نسل آینده در راستای شناسایی و معرفی و هویت‌بخشی ایران باشد.

به علت گستردگی حوزه‌ی فرهنگ و تعدد عوامل تأثیرگذار بر آن، حرکت در جهت رفی و شناسایی فرهنگ ملی و میراث مرتبط با آن می‌تواند اولین گام باشد. لذا پژوهشگاه بر آن است با همکاری هم‌سگران و اساتید این رسالت را به انجام رساند و امید دارد با حرکت در این مسیر دست همیاری و همراهی شما را به دست گیرد تا بتواند گام مؤثری در این راستا بردارد.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

پیشگفتار

در روند این همکاری‌های علمی، با گشایش مؤسسه باستان‌شناسی آلمان در ایران، ۵۵ سال همکاری باستان‌شناسی بین دو کشور پایه‌گذاری شد؛ در دهه پنجاه خورشیدی با حضور ولفرام کلایس در کسوت رئیس مؤسسه باستان‌شناسی آلمان در ایران، افق جدیدی در حوزه همکاری‌های گسترده باستان‌شناسی ایران و آلمان گشوده شد.

ولفرام کلایس بی‌تردید یکی از چهره‌های تأثیرگذار در باستان‌شناسی ایران است. وی با کوشش و پشتکار طی یک دهه حضور در ایران، با بررسی‌ها و مستندسازی‌های ارزشمند آثار باستانی و تاریخی سراسر ایران به ویژه معماری ایران و با همکاری‌های ارزشمند با دکتر محمدیوسف کیانی، گنجینه‌ای از اسناد میراث فرهنگی ایران فراهم آورده است. وی با چاپ و انتشار به‌روز این مطالعات، نقشه‌ها و تصاویر آن را در اختیار باستان‌شناسان و کارشناسان میراث فرهنگی قرار داده است.

کتاب حاضر یکی از مهم‌ترین کارهای اوست که به زبان آلمانی نگاشته شده و مؤسسه باستان‌شناسی آلمان آن را به فارسی ترجمه و برای چاپ در اختیار پژوهشکده باستان‌شناسی پژوهشگاه میراث فرهنگی قرار داده است. این اثر فاخر در سال جاری (۱۳۹۵) به زبان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم این نهادن به کار بزرگ آقای پرفسور کلایس در شناخت آثار باستان ایران، از دکتر سوند هانسن، رئیس مؤسسه باستان‌شناسی آلمان، خانم دکتر یودیت تومالسکی، رئیس شعبه مؤسسه باستان‌شناسی آلمان در ایران، و خانم مارگریت حکیم‌پور برای تحقیق چاپ نسخه فارسی این کتاب سپاسگزاری نمایم.

در پایان شایسته است مراتب امتنان خود را از جناب آقای مهندس بهشتی، ریاست محترم پژوهشگاه، ریاست و اعضای شورای کتاب پژوهشگاه و همکار گرامی جناب آقای علی صدرائی، مدیر گروه اسلامی پژوهشکده باستان‌شناسی، که امکان چاپ این کتاب ارزشمند را فراهم آوردند اعلام نمایم.

حمیده چوبک

رئیس پژوهشکده باستان‌شناسی

مرزهای دانش فراتر از مرزهای جغرافیایی و سیاسی است. حضور دانشمندان در فرامرزهای جغرافیایی پیوندهایی ژرف و پایدار بین سرزمین‌های فرهنگی و علمی دور و نزدیک و مردمان از ملیت‌ها، رنگ‌ها، نژادها، دین‌ها و زبان‌های گونه‌گون را به وجود می‌آورد. دانش زبان مشترک بین ملل جهان است. میراث باستان‌شناسی میراث جهانی است و دانش باستان‌شناسی با ویژگی جهانی فرصتی برای دانشمندان این حوزه مهم علمی است تا با مطالعات و پژوهش‌های خود از رهگذر شناخت ریشه‌های تاریخ، فرهنگی و تحلیل روابط و پیوندهای فرهنگی پیشینیان هم‌نوعی و همدلی موجود در جغرافیای فرهنگی سرزمین‌ها را بازشناسی و جامعه جهانی را به یکدیگر نزدیک‌تر نموده و در راستای تحقق صلح جهانی گام بردارند.

باستان‌شناسی ایران نزدیک به یک سده با تجربه‌های علمی ارزشمند از بهره‌مندی همکاری‌های دانشمندان این حوزه در جهان، خویشاوندانی گرانقدر از جامعه باستان‌شناسان جهانی یافته است؛ ایران‌شناسانی که با پژوهش‌های خود در شناسایی فرهنگ و هویت ملی ایرانی و جهان ایرانی نقش و سهم داشته‌اند و در زمره دوستداران ایران یا خویشاوندان فرهنگی ایران قلمداد می‌شوند. خدمت بزرگ علمی و فرهنگی این دانشمندان به میراث فرهنگی ایران هرگز فراموش نخواهد شد و خاطره آن ماندگار خواهد بود.

دانشمندان کشور بزرگ آلمان به عنوان نمایندگان و سفیران فرهنگی سرزمین خویش با بیش از یک سده حضور و فعالیت در زمینه نگارش سفرنامه‌ها و اجرای پژوهش‌های علمی تاریخی، جغرافیایی و باستان‌شناسی در ایران، مستندسازی‌های ارزشمند و معرفی و چاپ نتایج آنها، در شناسایی سیمای فرهنگی سرزمین ایران سهم قابل تقدیری داشته‌اند. نام‌ها و چهره بزرگانی چون کرفتز، هرتسفلد، اریش اشمیت، فردریش زاره، هاید ماری کخ، والتر هینتس، رودولف نومن، دیتریش هوف، لوشای و ولفرام کلایس در تاریخ باستان‌شناسی ایران ماندگار شده و نسل‌های پس از این نیز ماندگار خواهند شد و امید است شاهد گسترش بیشتر این همکاری‌های علمی در آینده باشیم.